eduresourceza.com

Downloaded from eduresourceza.com

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
NOVEMBER 2020

XITSONGA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA: PAPILA I
XITSONGA FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER I

Nkarhi: 2½ wa tiawara 100 wa timaraka

HLAYA SWILERISO LESWI LANDZELAKA HI VUKHETA

1. Papila leri ri na 15 wa tipheji. Kamba loko papila ra wena ri helerile.
2. Hlaya swivutiso hinkwaswo hi vukheta.
3. Hlamula swivutiso HINKWASWO.
4. U komberiwa ku sungula xivutiso xin'wana na xin'wana eka pheji yintshwa.
5. Swi ta vuyerisa wena loko u tsala swi saseka no vonaka u tlhela u andlala ntirho lowu baseke.
6. Nombora tinhlamulo ta wena ku ya hilaha swivutiso swi nomboriweke hakona.

---

eduresourceza.com

Downloaded from eduresourceza.com

IEB Copyright © 2020

Downloaded from eduresourceza.com

XIYENGE XA A XIMBANGU

XIVUTISO XA 1 PROSI

Hlaya xitshuriwa xa A na xa B kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka swona.

XITSHURIWA XA A

MINTLANGU NA VUTIOLORI SWA VUYERISA

Vanhu lava tinghenisaka eka mintlangu va tsaka va tlhela va vumbana va va nyandza yin'we hambiloko va hlurile kumbe va hluriwile. Mavabyi ya hunguteka emirini, leswi endlaka leswaku va va na rihanyu lerinene na ku tisa vuhlayiseki eka vaakatiko tanihilaha va hetelelaka va tivana. Vulavisisi byi komba leswaku vana lava va tlangaka mintlangu eswikolweni va hanya kahle emirini na le ka swa tidyondzo ta vona. Vana lava va tlhela va tirha kahle hikuva miehleketo ya vona yi kota ku ehleketa kahle, yi phyuphyile na ku kala yi nga hatli yi karhala. Hakanyingi va va na mahanyelo lamanene na xichavo eka vanhu van'wana.

Vatshwa votala va navela ku nghenelela ntlangu wo karhi hikuva va tsakela ku fana na munhu wo karhi loyi a nga duma hi ntlangu wolowo. Mintlangu yo tala ya holela swinene ntsena loko munhu a ri na vuswikoti na ku tiyimisela. Yi tele mintlangu leyi munhu a nga yi nghenelaka. Ku na mintlangu yo fana na bolo ya milenge, bolo ya mavoko, *rugby*, khirikete na yin'wana. Mintlangu yi endla leswaku vana va wisa ku langutisa thelevhixini na ku tshama va ri ku tlangiseni ka tikhompyuta. Loko va famba na vanghana va vona va ya tlanga loko va vuya vo fika va ku lakahla, hi ku karhala. Mintlangu leyi yi endla va nghenelela ngopfu eka timhaka ta tidyondzo va tlhela va nga xwi exikolweni hikuva va swi tiva leswaku va ta ya tiphina hi ku tlanga mintlangu yo hambanahambana. Leswi swi pfuna na xikolo hikuva nhlayo ya vadyondzi lava xwaka exikolweni ya hunguteka hambileswi vadyondzi van'wana va yaka ntsena loko va tiva leswaku ka tlangiwa siku rero.

Tiko ra hluvuka hikokwalaho ka mintlangu hikuva ri kuma mali yo huma eka tikhampani to hambanahambana yo antswisa timbala ta mintlangu na ku xava swilaveko swa mintlangu leyi. Loko ku tlangiwa mintlangu yin'wana ka hakeriwa leswi pfunaka ku hluvukisa tiko. Vugevenga bya ehla ngopfungopfu eka vantshwa hikuva nkarhi wo va va tala na nhova wa hunguteka. Vatirhi lava nghenelelaka swa mintlangu na vutiolori va tshama va hanyile kahle emirini ya vona leswi endlaka leswaku va nga xwi ngopfu emintirhweni hikuva miri ya vona yi tshama yi hanyile kahle yi tlhela yi va na matimba. Loko va vonile nkoka wa vutiolori va hetelela va paka mimovha leyi a va famba hi yona emintirhweni kutani va tifambela hi milenge kumbe swikanyakanya swa vona. Leswi swi hunguta ku thyakisiwa ka moya hi musi lowu humaka eka mimovha leyi.

Yi hlanganisa vanhu va tinxaka to hambanahambana lava katsaka va vukhongeri na mindhavuko hi ku hambana ka yona. Xikombiso xa kahle xo hlanganisa tinxaka hi lembe ra 2019 xi vile xa xipanu xa rugby xa Springbok lexi hluleke, laha vanhu va Afrika-Dzonga va humeke hinkwavo va ya eswitarateni ku ya xi tlangela. Ku herile masiku yo hlaya ku ri karhi ku tlangeriwa eka madoroba yo hambanahambana ku na ku komba vaakatiko khapu leyi winiweke. Lava nkateko va swi vonile hi lawa ya vona handle ko byeriwa kunene. A ku hlawuriwangi hove ku sala ndluwa. Loko ku tlanga swipano leswikulu swa bolo leswi nga duma swinene vahlaleri va tata xitediyamu ku hlalela ntlangu wa kona. Un'wana na u'nwana u va a languterile siku leri hi mahlongati ku ya vona leswaku xipanu xa yena xa hlula. Vanhu va va va tsakile swinene, va yimbelela va ambarile swiambalo swa kona, va huwelela ku komba leswaku va le ku tiphineni, va rivala na swiphiqo leswi va nga na swona. Mindyangu yi kota ku tshama swin'we yi langutisa mintlangu loko hi le tlhelo vatswari va swi kota ku ya hlalela vana va vona loko va tlanga mintlangu eswikolweni na le kusuhi na makaya ya vona.

Downloaded from eduresourceza.com
IEB Copyright © 2020

Downloaded from eduresourceza.com

Tiko leri khapu ya misava yi tlangeriwaka eka rona ra vuyeriwa hi mitirho na ikhonomi ya tiko ya tlakuka. Vanhu va tikukumuxa hi tiko ra vona ngopfungopfu loko ri winile. Vuendzi byo huma ematikweni man'wana bya engeteleka loko ku tlangeriwa khapu yo karhi leswi vulaka ku nghena ka mali etikweni rolero. Mintlangu na vutiolori swi pfuna ku lawula miri wa munhu leswaku a nga tikumi a ri na miri lowu nyuheleke wo ka wu nga ha lawuleki lowu nga hetelelaka wu n'wi tisela vuvabyi byo karhi. Vuvabyi bya mbilu, chukela, mfukuzana na man'wana ya hunguteka. I swa nkoka ku va vanhu va tlanga mintlangu yo karhi kumbe ku tiolola leswaku va ta tshama va hanyile kahle emirini. Leswi swi ta endla leswaku va tshama va tsakile. Wa ha yimele yini hikuva vakhale va te: 'Xinamu xi dlele nkwahle'.

[Xitshuriwa lexi xi hundzuluxeriwile xi huma eka webusayiti ya <www.dlgsc.wa.gov.au>]

SWIVUTISO SWA XITSHURIWA XA A

1.1 Boxa xilo XIN'WE lexi kombisaka leswaku mintlangu a hi mhaka ngopfu ya ku hlula kumbe ku hluriwa. (1)

1.2 Hlawula nhlamulo leyi nga yona eka leti nga laha hansi. Xana mutsari u vula yini loko a ku va tikukumuxa hi tiko ra vona.

A Va tsaka hi leswi humelelaka.
B Va karhateka hi leswi humelelaka.
C Va karhele hi leswi humelelaka.
D Va xurhile hi leswi humelelaka. (1)

1.3 Hi wihi nkoka wo va swikolo swi tinghenisa eka timhaka ta mintlangu ke? (2)

1.4 Nyika mavabyi MAMBIRHI lama hungutekaka loko munhu a endla vutiolori. (2)

1.5 Ku ya hi xitshuriwa lexi, hi wihi nkoka wo va tiko ri amukela khapu ya misava? (2)

1.6 Hikokwalaho ka yini vanhu lava tirhaka va fanele va nghenelela timhaka ta mintlangu na vutiolori loko va nga ri entirhweni? (2)

1.7 Kombisa ku yelana loku nga kona exikarhi ka nhlokomhaka na hungu ra xitshuriwa. (2)

1.8 Hi ku vona ka wena i yini lexi endlaka leswaku vanhu vo tala va nga rhandzi ku endla vutiolori hambiloko va hlohleteriwa ku endla tano? (2)

1.9 U vona yi ri mhaka ya kahle ku va vadyondzi van'wana va xwa exikolweni loko ku nga ri na ntlangu wo karhi exikolweni? (2)

1.10 U nga va tsundzuxa yini vanhu lava chavaka ku tinghenisa eka timhaka ta mintlangu kumbe vutiolori? (2)

1.11 Nyika tinhlamuselo ta leswi landzelaka ku ya hilaha swi tirhisiweke ha kona eka xitshuriwa lexi.

1.11.1 Ku va nyandza yin'we. (2)

1.11.2 Xinamu xi dlele nkwahle. (2)

1.12 Hi yihi dyondzo leyi u yi kumeke eka xitshuriwa lexi? (2)

Downloaded from eduresourceza.com

Downloaded from eduresourceza.com

XITSHURIWA XA B

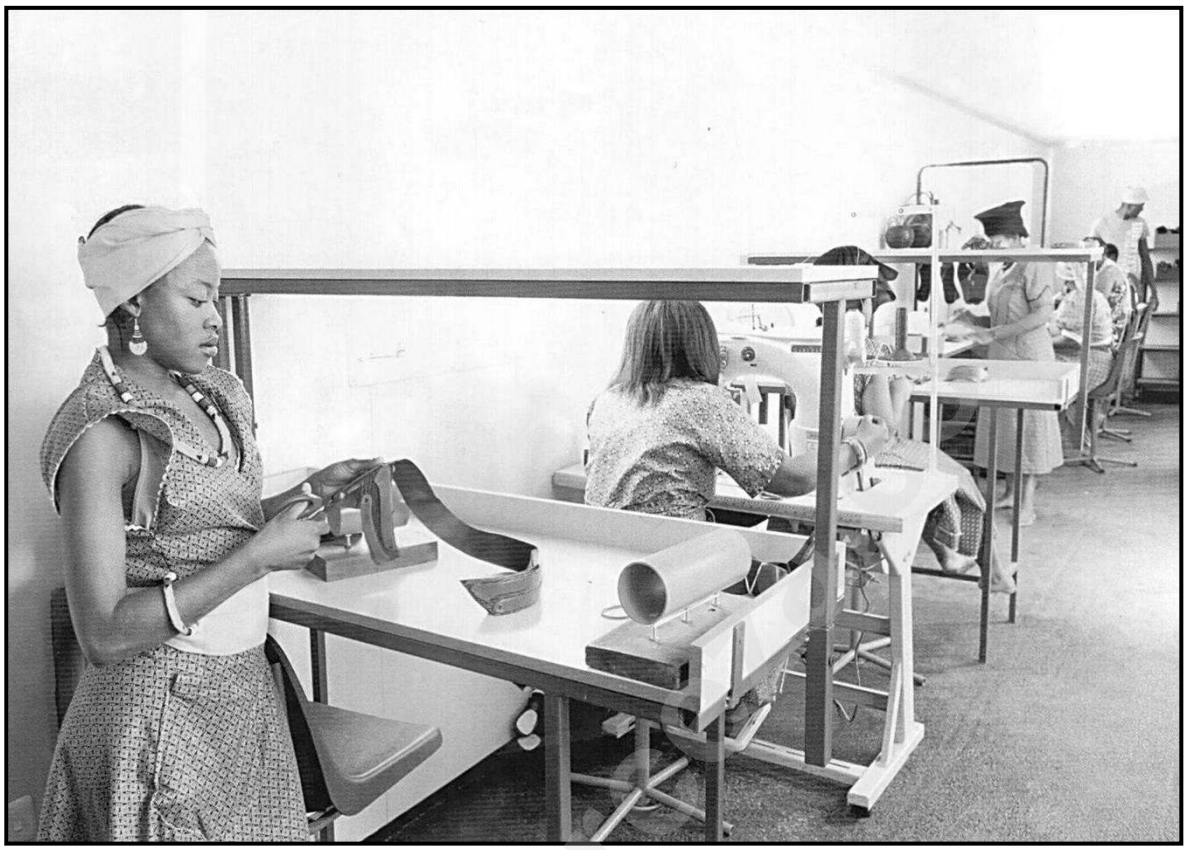

[Xifaniso lexi xi huma eka magazini ya skyways ya Nhlangula 2012]

SWIVUTISO: XITSHURIWA XA B

1.13 Hlamusela leswi humelelaka eka xitshuriwa xa B hi marito ya wena. (2)

1.14 Hi swihi leswi swimunhuhatwa leswi nga laha henhla swi nga ta vuyeriwa hi swona eka ntirho lowu swi tirhaka wona? (2)

1.15 Ku va ximunhuhatwa xin'wana na xin'wana xi tirha xoxe etafuleni ra xona swi nga va swi kombisa yini? (2)

30 wa timaraka

Downloaded from eduresourceza.com
IEB Copyright © 2020

Downloaded from eduresourceza.com

XIYENGE XA B

XIVUTISO XA 2

Hlaya **XITSHURIWA XA C** laha hansi kutani u landzelela swileriso leswi nga ehenhla ka xona.

SWILERISO

Longoloxa **NTLHANU** wa tipoyinti ntsena.

Nombora swivulwa swa wena ku suka eka **1–5**.

Tirhisa marito ya **WENA N'WINI**.

Hlaya xitshuriwa xa C lexi nga laha hansi lexi vulavulaka hi **mahanyelo lamanene ya vutomi**.

XITSHURIWA XA C

MBUYELO WA MAHANYELO NA MATIKHOMELO LAMANENE

Ku va munhu a va a ri na mahanyelo lamanene i swa nkoka eka matlhelo hinkwawo ya vutomi bya ku hanya ka yena. Mahanyelo na matikhomelo lamanene ma tisa ku xiximiwa emugangeni, exifundzeni na le ka tiko hinkwaro. Leswi swi endliwa hi ku va munhu a ri xikombiso lexinene eka vanhu votala.

Munhu loyi a landzelelaka mahanyelo lamanene wa xiximiwa hi vatirhikulobye hambi ku ri ku pfuneta eka ku va a tlakusiwa entirhweni. Munhu loyi a tikhomaka kahle no va na mahanyelo lamanene exikolweni u neriwa hi mikateko. U kuma mpfuneto wo yisa tidyondzo ta yena hi matlhelo hinkwawo leswi endlaka leswaku vatswari va yena va oloveriwa eka xin'wana na xin'wana.

Ku va na mahanyelo lamanene eka vanghana va wena swi endla leswaku va tsakela ku va katsa eka migingiriko leyi va vaka na yona hi ku va va tiva leswaku u na mahanyelo na matikhomelo lamanene. Munhu loyi a khomaka vanhu van'wana hi ndlela yo xiximeka a nga tikeriwi loko a tshuka a lava ku pfuniwa hi vona eka xin'wana na xin'wana.

Vanhu va kota ku nyika munhu ndleve loko a ri karhi a vulavula hi ku va va tiva leswaku i munhu loyi a nga na mahanyelo lamanene xikan'we na matikhomelo lamanene. Mahanyelo lamanene ma veka munhu eka nxanxamelo wo va un'wana wa swivulavurinkulu eka tinhlengeletano leti vaka kona etikweni hambi ku ri emigangeni yotala. Naswona loko u rhambiwile eka nhlengeletano yo karhi u fanele u va u tiva nkarhi lowu u faneleke ku famba hi wona na ku khensa loyi a ku rhambeke.

[Xi hundzuluxeriwile ku suka eka webusayiti ya <www.thesimpledollar.com>]

10 wa timaraka

Downloaded from eduresourceza.com
IEB Copyright © 2020

Downloaded from eduresourceza.com

XIYENGE XA C NTIVORIRIMI NA MATIRHISELO YA RIRIMI

XIVUTISO XA 3

Xiya **KHATHUNI** leyi nga laha hansi kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka yona.

XITSHURIWA XA D

[Khathuni leyi yi huma eka webusayiti ya <www.cartooncollections.com>]

3.1 Boxa mbangu lowu swimunhuhatwa leswi nga laha henhla swi vulavulaka swi ri eka wona. Seketela nhlamulo ya wena. (2)

3.2 Hi byihi vuxaka lebyi nga kona exikarhi ka swimunhuhatwa swa nomboro ya 1 na 2? (1)

3.3 Ku nga va ku ri xihi xikongomelo xo va ximunhuhatwa xa nomboro ya 3 xi kumeka xi ri eka ndhawu leyi nga laha henhla? (1)

3.4 Hlamulelo ra ximunhuhatwa xa nomboro ya 2 ri kombisa yini mayelana na marito lama vuleke hi ximunhuhatwa xa nomboro ya 1? (2)

3.5 Hi ku vona ka wena, ku nga va ku lo humelela yini ku kala ximunhuhatwa xa nomboro ya 1 xi vulavula marito lawa ma nge: "U nga rivali leswaku ndzi ku pfune ngopfu eka Ndzawulo leyi."? (2)

3.6 Hi swihi leswi ximunhuhatwa xa nomboro ya 1 a xi fanele xi swi endlile leswi a swi ta va swi endlile leswaku xivilelo xa xona xi amukeleka eka ximunhuhatwa xa nomboro ya 2? (2)

[10]

Downloaded from eduresourceza.com
IEB Copyright © 2020

Downloaded from eduresourceza.com

XIVUTISO XA 4

Xiya xinavetiso lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

XITSHURIWA XA E: XINAVETISO

BASANI CAR WASH

Riqingho: 088 565 2029
Adires ya imeyili: nghenanirb@gmail.com

Swivutiso: Nghenani R. B.

[Xifaniso lexi xi huma eka webusayiti ya <www.commision.global.com>]

Hi leyi ***Car Wash*** ya manyunyu yi nga lo gee, kwala nyongeni. Hi hlantswa mimovha ya muxaka wun'wana na wun'wana. U nga rhendzeleka tiko hinkwaro u nge yi kumi yo hlantswa mimovha ku fana na hina. Loko u hlantswisa movha wa wena eka hina hi ku bazela hi xinuherisamoya xo nkhulee! Bana magoza mambirhi u ta hlantswisa movha wa wena wu sala wu basile wu lo cacaa!

4.1 Xana xinavetiso lexi xi nga va xi kongomisiwile eka vamani? (1)

4.2 Tsavula marito yo onga lama tirhisiweke hi mutsari ku onga vahlayi. (1)

4.3 I yini lexi nga endlaka leswaku movha wa wena wu hatlisa ku hela ku hlantswa hi nkarhi lowu nga hetiki mbilu? (2)

4.4 Nyika xivangelo xo va munavetisi a tsarile nhlokomhaka ya xinavetiso lexi hi maletere lamakulu. (2)

4.5 Hi byihi vuxokoxoko byimbirhi lebyi pfumalekaka eka xinavetiso lexi? (2)

4.6 Kombisa mboyamelatlhelo lowu nga kona eka xinavetiso lexi. (2)

[10]

Downloaded from eduresourceza.com

Downloaded from eduresourceza.com

XIVUTISO XA 5

Hlaya xitshuriwa lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

XITSHURIWA XA F

KU VELEKA I KU HUMA MOYA

N'wananga Basani, **mina na tata wa wena hi na xirilo**,' ku vula Munene a nga tikombi a hlundzukile.
'Xa yini xirilo xa kona?' Ku vutisa Basani hi rito ro kariha, a tikomba a nga tilulamiselangi ku yingisela leswi vatswari va yena a va lava ku n'wi tsundzuxa swona.
'Basani! Basani!' Ku nghenelela tata wa yena. '**Kasi u lo ku dyisa yini mufana loyi a etlerile laha mutini wa mina** leswi u ngo tlatlarhuka loko u vulavula na mana wa wena?'
'Sweswo a swi lavi n'wina naswitsanana!' Ku pitsula Basani, a ku kakatsukuu, a kongoma ekamarini ya yena a siya vatswari va yena va lo kukununuu, va nga ha tivi na lexi va faneleleke ku xi endla.
Endzhaku ka timinetse timbirhi ku ya eka tinharhu hi loyi Basani a nga gagadela nkwama wa swiambalo lowu a ku ri khale wu n'wi yimerile. **Khatsaa, a va a lan'wisile xisweswo Basani. Mana wa yena u te hi yena a ringeta ku n'wi huwelela leswaku a vuya kambe a ku kalangi ku va na nhlanga leyi nga baleka ngati.**
'Nkatanga! U nga kali u tipandzisa nhloko hikuva ku famba ngopfu u ta kumana na makwa ku famba.' Ku hlamusela Mthembu, a hlakahla nhloko a ri karhi a ntlokolantlokola.

[Xitshuriwa lexi xi hundzuluxeriwile xi huma eka Mbhombhela hi M. M. Marhanele, P.107]

5.1 Nyika ntirho wa xilandzi lexi tikisiweke exivulweni lexi nga laha hansi.

Kasi u lo ku dy**isa** yini mufana loyi a etlerile laha mutini wa mina? (1)

5.2 Xiya xivulwa lexi nga laha hansi kutani u nyika muxaka wa riengeteri wa rito leri tikisiweke eka xivulwa lexi nga ehansi ka xona.

'Sweswo a swi lavi n'wina **naswitsanana**!' (1)

5.3 Xivulwa lexi nga laha hansi xi le ka vun'we. Tlhela u xi tsala kambe u xi yisa eka vunyingi.

Mina na tata wa wena hi na xirilo. (2)

5.4 Lulamisa swihoxo swa matsalelo eka xivulwa lexi landzelaka:

Khatsaa a va a lanwisile xisweswo Basani. (2)

Downloaded from eduresourceza.com
IEB Copyright © 2020

Downloaded from eduresourceza.com

5.5 Xiya xivulwa lexi landzelaka. Tlhela u xi tsala kambe xi sungula hi ndlela leyi landzelaka.

Mana wa yena u te hi yena a ringeta ku n'wi huwelela leswaku a vuya kambe a ku kalangi ku va na nhlanga leyi nga baleka ngati.

Leswaku ... (2)

5.6 Tsala xivulwa hi rito leri tikisiweke, kambe u humelerisa nhlamuselo yo hambana na leyi nga eka xivulwa lexi landzelaka:

Nkatanga! U nga kali u tipandzisa **nhloko** hikuva ku famba ngopfu u ta kumana na makwa ku famba. (2)
[10]

30 wa timaraka

eduresourceza.com

Downloaded from eduresourceza.com

Downloaded from eduresourceza.com

XIYENGE XA D VUTLHOKOVETSERI

1A XITLHOKOVETSELO XO KA XI NGA RI XA NDZAWULELO

XIVUTISO XA 6 XIMBANGU

Hlaya xitlhokovetselo lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

***KA HISA LE HENHLA* – M. M. MARHANELE**

Switulu ho swi tlatlambela ntsena,
Le henhla ka hisa.
Ku antswa laha hansi;
Laha hansi ku ni ndzhuti
A wu hundli hi moya.

Le henhla ka bava,
Ho ku navela ntsena.
Munhu u pfurha tintiho,
Laha hansi ka titimela.
A wu karhati hi nchumu.

Loko u ri le henhla,
Mahlo ya languta wena,
Vamavondzo va lo ku nhwi!
Vo hambi u ta dzana rini
Hi ta teka xitulu?

Vo pfanga no ninginisa xitulu.
Loko xo pfotlo u ku bu!
Va ba minkulungwana,
Va ku: 'Khone! Hambi kona!
A tiendla yena.'

Van'wana loko va khandziyile,
Va raha lerhi,
Leswaku van'wana va nga khandziyi.
Kambe maxikele ya ko' swi gumisa ritshuri.

Hi ta ku yini i vutomi,
Ku laviwa madyelo yo antswa,
27 Xinkwa xa laviwa loko ri ku pfha!
Va ri varhangi ve mahlweni
Mundzuku i vasali va le ndzhaku.

6.1 Nyika mongo wa xitlhokovetselo lexi nga laha henhla. (2)

6.2 Tshaha ntila lowu kombisaka leswaku vanhu lava ku vengaka va tshama va ku langutile leswaku u endla xihoxo xo karhi. (1)

Downloaded from eduresourceza.com
IEB Copyright © 2020

Downloaded from eduresourceza.com

6.3 Hlawula nhlamulo leyi nga yona eka leti nga laha hansi. Loko mutlhokovetseri eka ntila wa 1 a ku: 'Switulu ho swi tlatlambela ntsena', u vula leswaku vanhu va lava switulu ku ri leswaku nkarhi wa vona …

A wu tele.
B wu hundzile.
C a wu si fika.
D a wu talangi. (1)

6.4 Hlamusela leswi mutlhokovetseri a vulaka swona hi mintila ya 17 na 18 leyi nge:

"Loko xo pfotlo u ku bu!" "Va ba minkulungwana". (2)

6.5 Boxa leswi mutlhokovetseri a vulaka swona hi mintila ya 21, 22 na 23 leyi nge:

"Van'wana loko va khandziyile",
"Va raha lerhi",
"Leswaku van'wana va nga khandziyi". (2)

6.6 Xana u nga va tsundzuxa yini vanhu lava nga na switulu swa le henhla mayelana na loko va kumile switulu leswi? (2)
[10]

Downloaded from eduresourceza.com
IEB Copyright © 2020

Downloaded from eduresourceza.com

1B SWITLHOKOVETSELO SWA NDZAWULELO

NHLENGELO WA VUTLHOKOVETSERI – K. G. BALOYI

XIVUTISO XA 7: XIMBANGU

Hlaya xitlhokovetselo lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

XANA SWI TA HELA RINI? **– K. G. Baloyi**

'Ku tshama ka hina hi nga tekanangi
swi ya helela kwihi?
U tshama mbilu u khome hi swandla
Hi ku chava vafundhisi
Kasi swi ta hela rini?

Kasi swi ya hela rini ku va hi kumeka
swin'we hi nga chavi
Hayi, ya fehla maendlelo lawa yo tani,
A swi kahle ku va hi tshama
swin'we hi ku tumbela,
Van'wana va tshama erivaleni.

Swona hi rini u ndzi tshembisile?
Kasi wena u rindzele yini?
Murhandziwa, ndzi ta kala ndzi nyakapfala,
Vuntshwa byi ta ka' byi vungula,
Vumbhuri byi phya tanihi mati ya dyandza.
Leswi a hi rirhandzu,
Leswi a swi nga tlhaveli hi sana,
Leswi a swi na vumundzuku,
A swi na vuyo,
Ko va matshopetana ni matlangwana.
Murhandziwa, mina ndzi karhele,
Ndzi karhele ku phunta,
Ndzi karhele ku khomelela pala ndzi rindza xinyami.

7.1 Hi yihi mhakankulu leyi xitlhokovetselo lexi nga laha henhla xi vulavulaka hi yona. (2)

7.2 Tshaha ntila lowu kombisaka leswaku varhandzani van'wana va tiphina va vona hi munhu un'wana na un'wana. (1)

7.3 Hlawula nhlamulo leyi nga yona eka leti nga laha hansi. Loko mutlhokovetseri a ku: "Murhandziwa, ndzi ta kala ndzi nyakapfala", eka ntila wa 14 u vula leswaku u ta kala a ...

A onhaka.
B vaviseka.
C lan'wa.
D nyamalala. (1)

Downloaded from eduresourceza.com
IEB Copyright © 2020

Downloaded from eduresourceza.com

7.4 Hlamusela leswi mutlhokovetseri a vulaka swona hi mintila ya 3 na 4 leyi nge:

"U tshama mbilu u khome hi swandla."
"Hi ku chava vafundhisi." (2)

7.5 Xana ku va munhu loyi ku tlhokovetseriwaka hi yena a vulavula nkarhi wo leha kusuka eka ntila wa 12 kufika eka ntila wa 24 ku ri hava tindzimana swi kombisa yini? (2)

7.6 U vona mhaka yo va wanuna loyi ku tlhokovetseriwaka hi yena a nga lovoli murhandziwa wa yena tanihiloko se va ri na malembe yo tala va ri karhi va rhandzana yi ri kahle ke? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
[10]

eduresourceza.com

Downloaded from eduresourceza.com

Downloaded from eduresourceza.com

XIVUTISO XA 8: XIMBANGU

Hlaya xitlhokovetselo lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

***I VUNGHWAZI MUNI* – K. G. Baloyi**

Mpfhuka ka ku kuma xidlodlo xa vugwili,
A wa ha khomeki, a wu tirheki,
Tiko i mbhoni ya manyunyu ya ku,
Xisaka xa wena xi le kule ni misava ya va'wana,
Genge raku ri tsandze gumba,
Ri sw'endlile kambe a swi tlhavelangi hi dyambu,
Va ri tlhotlhorhile ri dzanela ehansi.

I vunghwazi muni?
Wena mpfhuka u kuma vukosi byebyo,
U cincile a ka ha ri wena,
Ni loko u famba a wu halahali,
Munghana ni xaka ra wena i xikhwama.

Vugwili byi ku kohlisa vutomi,
U rivele leswaku vutomi i mapapa,
Byi ya lomu ku yaka moya,
Kambe wena u swi rivele sweswo,
U mirile timpapa.
U hlula mani?
I vunghwazi muni bya carara?
Vusiwana byi hluphekisa hi swivumbiwa swa Hosi,
Ku nga hanya mani?

Rifuwo raku a hi vunghwazi,
A wu khensi ha yini nkateko wo tani?
A hi vunghwazi u nga tikukumuxeli swona.

8.1 Nyika nkomiso wa xitlhokovetselo lexi nga laha henhla. (2)

8.2 Hlawula nhlamulo leyi nga yona eka leti nga laha hansi. Loko mutlhokovetseri eka mintila ya 5 na 6 leyi nge:

"Genge raku ri tsandze gumba",
"Ri sw'endlile kambe a swi tlhavelangi hi dyambu" u vula leswaku endlelo ro biha ra nghwazi a ri nge …

A saseki.
B nyawuli.
C heli.
D humeleri. (1)

Downloaded from eduresourceza.com
IEB Copyright © 2020

Downloaded from eduresourceza.com

8.3 Hi wihi ntila lowu kombisaka leswaku munhu loyi ku tlhokovetseriwaka hi yena u tshembile ku pfuniwa hi rifuwo ra yena eka xin'wana na xin'wana? (1)

8.4 Hi yihi dyondzo leyi u yi kumeke eka xitlhokovetselo lexi? (2)

8.5 Hlamusela leswi mutlhokovetseri a vulaka swona hi ntila wa 13, lowu nge: "Vugwili byi ku kohlisa vutomi." (2)

8.6 Xana u nga n'wi tsundzuxa yini munhu loyi ku tlhokovetseriwaka hi yena mayelana na rifumo leri a bombiselaka vanhu van'wana hi rona ke? (2)
[10]

30 wa timaraka

Ntsengo hinkwawo: 100

eduresourceza.com

Downloaded from eduresourceza.com
IEB Copyright © 2020